

KARDOS SÁNDOR ISTVÁN

A hivatásosok által elkövetett katonai bűncselekmények főbb jellemzői

A tanulmányban az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott rendőri szerv tagjai által elkövetett normaszegések közül (bűncselekmény, fegyvelmsértés, szabálysértés) a bűncselekmények egyik típusát, a katonai bűncselekményeket vizsgálom statisztikai adatok alapján. Az adatok értékelésével a vizsgált jogsértés elkövetési tendenciáit, előfordulási gyakoriságát, számszaki változásának dinamikáját lehet értékelni. A vizsgálathoz az ORFK fegyelmi osztályon rendelkezésre álló, valamint a Legfőbb Ügyészség által a rendőr bűnelkövetőkről összeállított statisztikai adatokat használtam fel.

Azt vizsgálom, hogy a 2004 és 2013 között jogerősen elmarasztalással lezárt katonai bűncselekmények statisztikai adatai alapján milyen szabályszerűségek, változási tendenciák mutathatók ki, valamint ezek okaira is magyarázatot keresek. Az eljárások statisztikai adatait az adott évek aktuális rendőrségi létszámaival is összevetem; azt vizsgálom meg, hogy a létszámadatok befolyásolják-e az elkövetési gyakoriságot és tendenciát. A katonai bűncselekményeket cselekményenként külön-külön is értékelem, a legnagyobb arányban előforduló szolgálatban kötelességszegés adott időszakbeli statisztikai adatait több szempontból vizsgálom meg.

A tanulmányban a felmentéssel, valamint az eljárás megszüntetésével zárult büntetőeljárások adatait nem értékelem, mert álláspontom szerint a rendőri állomány – bármely normaszegésre vonatkozó erkölcsi-fegyelmi helyzetét – kizárólag az elmarasztalással lezárt, vagyis a minden kétséget kizáró módon bizonyított jogsértések adatai alapján lehet reálisan megítélni.

A vizsgálat lefolytatásához a katonai bűncselekmény miatt induló és jogerősen elmarasztalással lezáruló eljárások statisztikai adatai álláspontom szerint objektív adathalmazt nyújtanak. E normaszegések általános jellemzője ugyanis, hogy azok szinte minden esetben a szolgálati helyen, a szolgálati tevékenységgel összefüggésben valósulnak meg, ezáltal a katonai bűncselekményeket rövid időn belül, legtöbbször azonnal az elkövetés után felfedik. További jellemzője e normaszegésnek, hogy mivel az minden esetben kapcsolódik a szolgálati helyhez, a szolgálati közegehez, a normaszegő magatartás bizonyítása kevésbé összetett feladat, mint egyéb cselekmények esetében.

Az elkövetést alátámasztó legtöbb bizonyíték ugyanis – köztük az észlelő tanúk – az esetek döntő többségében a szolgálati helyen rendelkezésre állnak.

E tényeknek is tulajdoníthatóan a katonai bűncselekmények vonatkozásában más normaszegésekhez viszonyítva magasabb bizonyítási arány figyelhető meg. A leírtakra, valamint az elkövetés összkörülményeire, továbbá a kötöttebb szankciórendszerre tekintettel a katonai bűncselekmények esetében más jogsértésekhez képest alacsonyabb a feltételezett latencia mértéke is.

A katonai bűncselekményekről általában

A katonai bűncselekményeket a büntető törvénykönyv¹ (Btk.) XLV. fejezete tartalmazza, a tanulmány kizárólag az ott nevesített magatartások kapcsán a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett büntetőeljárások statisztikai adatait értékeli.

A Btk. 127. §-a alapján katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja. Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.

A katonai büntetőeljárás – az általános büntetőeljárás részeként – a katonai szervezetre jellemző, más szervezetenél nem fellelhető speciális magatartások, a hierarchikus szolgálati kötelemkből adódó, és csak ott jelentkező viselkedési devianciák szankcionálására szolgál. E szankcionálási szabályok alkalmazása révén tartható fenn a fegyveres szervek rendeltetésszerű működéséhez elengedhetetlen belső fegyelem.

A leírtakból adódik, hogy a katonai büntetőeljárás keretében olyan normasértő magatartások is büntetőjogi felelősséget vonnak maguk után, amelyek az élet más területein – a „civil” életben – előfordulva nem vagy csak csekély mértékben szankcionáltak. Például a szolgálatra késve érkező rendőrjárőr a késés mértékétől függetlenül megvalósítja a szolgálatban kötelességszegés vétsége katonai bűncselekményt, míg egyéb foglalkozások esetében ez a magatartás nem lépi túl a munkahelyi fegyelem megszegésének szintjét. Még szembeutóbb a katonai bűncselekmények specialitása például a jelentési kötelezettség megszegése vétség esetében, e magatartás szintén büntetőeljárás lefolytatását vonja maga után, míg a polgári életben ezt vagy az ilyen jelle-

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

gű, munkaviszonyban alá-főlé rendeltségi szintek között jelentkező magatartást a büntetőjog alapesetben nem szankcionálja. Utóbbi magatartásnak – súlyosabb eset megvalósítása esetén – büntetési alakzata is van.

A katonai büntetőeljárások sajátos jogi tárgya a szolgálati rend és fegyelem, a normaháttérben megfogalmazott szolgálati kötelek megszegése adja a katonai büntetőeljárások törvényi tényállását. A katonai jog forrásai elsősorban a státútumtörvények, a rendőrség esetében a rendőrségi törvény², valamint a szolgálati viszonyra vonatkozó jogszabályok, szolgálati szabályzatok. E normák együttese határozza meg a fegyveres szerv feladatait, működési kereteit, szabályait.

Katonai bűncselekmény kapcsán a nyomozásban alapesetben az ügyészi feladatokat a katonai ügyész végzi, vagy nyomozást végeztet. Ha a nyomozást nem a katonai ügyész végzi, a nyomozásban az illetékes parancsnok jár el.

A statisztikai adatok és azok értékelése

A katonai bűncselekmények értékelt időszakbeli előfordulását először a köztörvényes bűncselekmények esetszámával összefüggésben vizsgálom meg, e jogértékek összesített adatait az *1. számú táblázat* tartalmazza.

A táblázat kizárólag az ügyészi, vagy bírói szervek által alkalmazott jogerős elmarasztalások adatait tartalmazza, abban nem szerepelnek a – tanulmány későbbi részében vizsgálandó – fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások. Az adatok elemzéséhez szemléletesebb képet ad az *1. számú ábra*.

A statisztikai számadatok alapján megállapítható, hogy a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett és ügyészi, bírói szervek által jogerős elmarasztalással elbírált bűncselekmények száma az értékelt időszakban nagyon változatos.

Megállapítható, hogy az összes bűncselekmény száma az induló értékelt évben volt a legmagasabb (2004: 382 fő), a 2008-as és a 2009-es évek kivételével csökkent a számuk, a jogerősen lezárt büntetőeljárások mérséklődése a kezdő és az utolsó év viszonylatában is csökkenő tendenciájú. A 2004-ben jogerős elmarasztalással lezárult, rendőrök által elkövetett bűncselekmények száma a 2004-es 382 főről 2013-ra 277-re, vagyis 27,49 százalékkal csökkent. A számadatok alapján kijelenthető, hogy az egy-egy évben tapasztalt el-

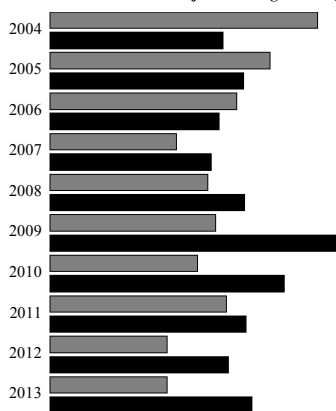
² A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.

1. számú táblázat
Jogerős elmarasztalással lezárt büntetőeljárások száma (2004–2013; fő)

Év	Köztörvényes bűncselekményt elkövetők	Katonai bűncselekményt elkövetők	Összesen
2004	232	150	382
2005	191	168	359
2006	162	147	309
2007	110	140	250
2008	137	169	306
2009	144	250	394
2010	128	203	331
2011	153	170	323
2012	102	155	257
2013	102	175	277

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

1. számú ábra
Jogerősen, elmarasztalással lezárt büntetőeljárások megoszlása (2004–2013; fő)

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.
 Készítette: Kardos Sándor István

térő tendenciák ellenére az értékelt időszakban a statisztikai értékek számszaki mérséklődése mutatkozik.

A kezdő és a végső adatok összevetését bűncselekményfajtánként is külön-külön elvégeztem. A *köztörvényes bűncselekmények* aránya 56,04 százalékkal (232 főről 102-re) csökkent; a *katonai bűncselekmények* aránya 11,66 százalékkal (150-ről 175 főre) emelkedett.

A vizsgált adatok alapján a katonai bűncselekmények esetében mutatkozik emelkedés, a köztörvényes bűncselekmények mérséklődése viszont olyan nagymértékű, hogy ez az összes bűncselekmény számának csökkenését mutatja. A katonai bűncselekmények folyamatos magas száma visszavezethető a jogsértés parancsnok általi jelentős számú felfedési arányára, továbbá a magatartások bizonyításának viszonylag egyértelmű körülményeire, vagyis a parancsnoki állomány minden alkalommal következetesen és határozottan lép fel a normaszegések esetén, és megteszi a szükséges intézkedéseket.

A rendőrség általános megítélését, a média, valamint a lakosság által a szervezet erkölcsi helyzetéről kialakított véleményt alapvetően a nagy sajtónyilvánosságot kapó köztörvényes bűncselekmények határozzák meg. E jogsértés esetében viszont a statisztikai adatok alapján jelentős csökkenés mutatkozik, álláspontom szerint ez hozzájárulhat a rendőrségbe vetett közbizalom javulásához. Ez a tény azzal is igazolható, hogy a katonai bűncselekményekről a „civil szféra” szinte soha nem értesül, a köztörvényes bűncselekmények viszont gyakori témái a rendőrséggel kapcsolatos híradásoknak.

Összességében tehát kijelenthető, hogy a katonai bűncselekményeknek a köztörvényes bűncselekményekénél magasabb aránya nem egyértelműen utal a rendőri állomány rossz erkölcsi helyzetére. Ennek alapján megfogalmazható az az állítás, hogy a katonai bűncselekmények esetszámának emelkedése ellenére az összes bűncselekmény, valamint a köztörvényes cselekmények számának csökkenése a vizsgált tíz év alatt a rendőri állomány erkölcsi-fegyelmi helyzetének javulására utal.

Megállapítható továbbá az is, hogy a köztörvényes bűncselekmények csökkenése az értékelt időszakban folyamatosabb, egyenletesebb, mint a katonai bűncselekményeknél. A katonai bűncselekmények vonatkozásában az adatok javulása csak 2009-től 2012-ig folyamatos és egyenletes, 2009-ben viszont kiugróan sok eset történt.

A jogerősen lezárt bűncselekmények egyes években tapasztalt kilengéseit előidéző okok vizsgálatához az eljárások mélyebb elemzése szükséges, erre e tanulmány keretei között nincs lehetőség.

A katonai bűncselekményeknél – tekintettel a döntő mértékű parancsnoki észlelésre, valamint arra, hogy a szolgálati helyen elkövetett jogsértő magatartás bizonyításához szükséges adatok a cselekmény felfedésének helyszínén rendelkezésre állnak – a büntetőeljárások során a bizonyítási arány magasabb, mint a köztörvényes bűncselekmények esetében (2. számú táblázat).

2. számú táblázat
A felmentéssel lezáruló katonai bűncselekmények aránya az összes felmentéssel lezáruló jogerős bűncselekményhez viszonyítva (2004–2013)

	Összes felmentéssel záruló büntetőeljárás (fő)	Felmentéssel záruló katonai bűncselekmények (fő)	Felmentéssel záruló katonai bűncselekmények (fő)
2004	58	6	10,3
2005	50	7	14,0
2006	53	9	16,9
2007	50	12	24,0
2008	50	8	16,0
2009	56	19	33,9
2010	48	13	27,0
2011	38	20	52,6
2012	51	15	29,4
2013	45	13	28,8
Összesen	507	122	24,0

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: az összes felmentéssel záruló büntetőeljárás adatsorába beszámítottam a katonai bűncselekmények miatt indult eljárások számát is

Az adatok alapján megállapítható, hogy egy év (2011) kivételével a felmentéssel lezáruló katonai bűncselekmények száma csak a töredéke volt a felmentéssel záruló összes büntetőeljárásnak. Ebben az évben az összes felmentéssel záruló eljárás 52,6 százaléka volt katonai bűncselekmény. A legkisebb arány az első értékelt évben mutatkozott, amikor az összes felmentés alig több mint tíz százaléka volt katonai bűncselekmény miatti felmentés (2004: 10,3 százalék).

A vizsgált időszak vonatkozásában az összesített arány csupán huszonegy százalék, vagyis az értékelt időszakban a katonai bűncselekmény miatt induló eljárások kapcsán alkalmazott felmentések csupán negyedét tették ki az összes bűncselekmény tekintetében alkalmazott felmentésnek. Az adatok ilyen irányú értékelése egyértelműen igazolja a katonai bűncselekmények büntetőeljárásbeli magasabb bizonyítottsági arányát. A leírtakra tekintettel az e jogsértések kapcsán összeállított statisztikai adatok más jogsértésekhez ké-

pest objektívebb képet festenek az elkövetés tendenciáiról. Az évenként azonos szisztéma alapján összeállított statisztika felhasználásával a katonai bűncselekmények adatainak az esetszám kapcsán összeállított számszaki értékelése objektív adathalmaz felhasználásával folytatható le.

A katonai bűncselekmények évenkénti előfordulása a mindenkori létszámviszonyok függvényében is a vizsgálat tárgya volt. A 3. számú táblázat az mutatja, hogy a rendőrség meglévő aktuális hivatásos állományú létszámának mekkora részét tették ki azok, akiket köztörvényes és katonai bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elmarasztaltak.

Mivel a létszám évenként változó, ezért a létszámarányos elkövetési eloszlás mutathatja meg a legjobban az állomány aktuális fertőzöttségét a vizsgált jogsértések vonatkozásában.

3. számú táblázat

Jogerős elmarasztalással lezárt köztörvényes és katonai bűncselekmények létszámhoz viszonyított előfordulási aránya 2004 és 2013 között az elkövetők arányának feltűntetésével

	Köztörvényes	Katonai
	bűncselekményt elkövetők aktuális létszámhoz viszonyított aránya (%)	
2004	0,60	0,39
2005	0,50	0,44
2006	0,43	0,39
2007	0,30	0,38
2008	0,57	0,49
2009	0,42	0,73
2010	0,37	0,60
2011	0,41	0,46
2012	0,27	0,42
2013	0,27	0,47

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.

Készítette: Kardos Sándor István

A táblázat adatai alapján kimutatható, hogy a két bűncselekménytípus legkisebb és legnagyobb arányú előfordulásai nem esnek egy évre. *A legkisebb elkövetési arány* a köztörvényes bűncselekmények esetében 2012-ben és 2013-ban, a katonai bűncselekmények esetében 2007-ben jelentkezett; *a legnagyobb elkövetési arány* a köztörvényes bűncselekmények esetében 2004-ben, a katonai bűncselekmények esetében 2009-ben volt tapasztalható.

A legnagyobb aktuális létszámú évben (2004: 38 221) követett el az állomány legnagyobb arányban köztörvényes bűncselekményt, a legnagyobb arányú katonai bűncselekmény elkövetése viszont más évben (2009) mutatkozik. A legkisebb aktuális létszámú évben (2010: 33 759) sem a köztörvényes, sem a katonai bűncselekmények nem a legkisebb arányban jelentkeztek.

A létszámadatok vizsgálatakor említést érdemel továbbá az a tény, hogy a legnagyobb mértékű rendőrségi létszámcsökkenés (2007-ről 2008-ra) nem járt együtt az elkövetési arányok csökkenésével, sőt e két év összevetése alapján megállapítható, hogy mindkét bűncselekményfajta vonatkozásában emelkedett a jogerős elmarasztalások aránya. Az adatok a legnagyobb mértékű létszámemelkedésekor viszont (2010-ről 2011-re) a köztörvényes elmarasztalások arányában emelkedést, a katonai elmarasztalások esetében csökkenést mutatnak.

A vizsgált időszakban a katonai és a köztörvényes bűncselekmények a 2005-től 2007-ig terjedő hároméves időszakban – a rendőrségi létszám csökkenése mellett – a létszámarányos elmarasztalások számának csökkenését is mutatják. Ez a tendencia a tíz év vonatkozásában más éveknél nem jelentkezett.

Kiemelést érdemel 2009, amikor mind abszolút értékben, mind létszámarányosan a legnagyobb volt a katonai bűncselekmények száma, annak ellenére hogy nem ebben az évben volt a legalacsonyabb a rendőrség aktuális létszáma.

Az értékelt időszak statisztikai adatainak, valamint az évenként változó létszámadatoknak az összevetése alapján – mivel a létszám és az elkövetési arányok között nem állapítható meg szabályszerűség – kijelenthető, hogy a rendőrség hivatásos állományú létszámának változásai hosszú távon nem befolyásolták a köztörvényes és a katonai bűncselekmények elkövetése kapcsán alkalmazott jogerős elmarasztalások arányát.

A statisztikai adatok felhasználásával a jogerősen lezárt katonai bűncselekményeket az elkövetési magatartások alapján is megvizsgáltam (*4. számú táblázat*).

Az adatokból megállapítható, hogy legnagyobb számban és arányban a szolgálatban kötelességszegés elkövetése miatt történt jogerős elmarasztalás. Mind az egyes években, mind az értékelt tíz évben ez a bűncselekménytípus dominált. A cselekmény arányának változása alapján a legtöbb eset 2009-ben (197 fő) fordult elő, ettől az évtől kezdve a jogsértés száma csökken. A legkevesebb eset az első értékelt évben, 2004-ben volt (89 fő).

A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy a bűncselekmény elkövetési tendenciája teljes mértékben egybevághat az összes katonai bűncselek-

4. számú táblázat
Elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások
cselekmények szerinti megoszlása (2004–2013; fő)

Katonai bűncselekmények	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
szökés	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
önkéntes eltávozás	1	2	–	–	1	–	1	–	–	–
kötelességszegés szolgálatban	89	95	97	106	108	197	165	137	127	126
szolgálati feladat alóli kibúvás	25	41	27	13	31	25	18	5	6	25
jelentési kötelezettség megszegése	10	5	4	5	6	9	7	7	4	3
szolgálati visszaélés	2	2	–	–	1	4	1	2	1	4
parancs iránti engedetlenség	3	11	10	9	10	4	6	4	5	3
előljárái vagy szolgálati közeg elleni erőszak	2	1	–	–	1	–	–	–	1	2
szolgálati tekintély megsértése	9	6	4	5	12	5	5	8	7	7
alárendelt megsértése	4	3	–	1	3	3	–	2	1	3
előljárái hatalom- mal visszaélés	2	1	2	–	–	–	–	1	–	–
előljárái gondoskodás elmulasztása	2	1	1	1	1	3	1	–	2	2
ellenőrzés elmulasztása	–	–	1	–	1	–	–	1	–	–
egyéb katonai bűncselekmény	1	–	1	–	–	–	1	2	–	–
Összesen	150	168	147	140	169	250	203	170	155	175

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a táblázat a katonai bűncselekmények vonatkozásában a vétségi és büntetti alakzatokat együttesen tartalmazza

mény statisztikai adatai alapján kimutatott tendenciával. Egyéb katonai bűncselekmény esetében az értékelt időszakban ez az irány nem mutatható ki.

Az összevetés alapján kijelenthető, hogy a vizsgált időszakban a katonai bűncselekmények között a szolgálatban kötelességszegés volt a meghatározó. Egyéb katonai bűncselekmények statisztikai adatainak változási mértéke és a változás iránya nem esett egybe az összes katonai bűncselekmény adatainak változásával. A szolgálatban kötelességszegés nem kizárólag esetszám változásában esik egybe az összes cselekmény esetszám-változásával, ezen túlmenően e normaszegésnek a legmeghatározóbb az aránya is. A szolgálatban kötelességszegés vétség előfordulása az értékelt időszakban az elmarasztalással lezárt összes katonai bűncselekmény 72,20 százalékát tette ki, vagyis jelentős (a vizsgált időszakban katonai bűncselekmény elkövetése miatt elmarasztaltak száma 1727, a szolgálatban kötelességszegés elkövetése miatt elmarasztaltaké 1247).

Az értékelt tíz évben az arányok tekintetében az elmarasztalással lezáruló katonai bűncselekmények között második legnagyobb esetszámot a szolgálati feladat alóli kibúvás produkálta, ez az összes jogsértés 12,50 százalékát adta (2004 és 2013 között az elmarasztaltak száma 216). Harmadik helyen a szolgálati tekintély megsértése áll (3,93 százalék, 68 fő), a negyedik helyen a parancs iránti engedetlenség, ez az összes jogsértés 3,76 százaléka (65 fő).

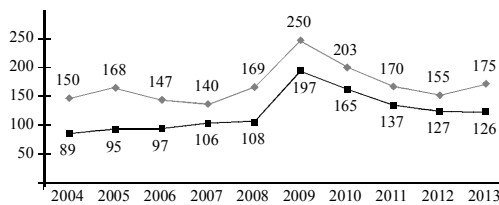
Az összes katonai bűncselekmény, valamint a szolgálatban kötelességszegés vonatkozásában tapasztalt, és az e két cselekmény esetszáma között kimutatható azonos elkövetési tendencia nem jelentkezik az előfordulás szempontjából második–negyedik helyen lévő bűncselekmények esetében. A szolgálati feladat alóli kibúvás, a szolgálati tekintély megsértése, valamint a parancs iránti engedetlenség esetében a legnagyobb esetszámok az értékelt időszak alatt ugyanis nem 2009-ben, hanem egyéb években mutatkoznak, továbbá az adatok aránybeli változása is eltérő.

A táblázatban szereplő adatok a szolgálatban kötelességszegés meghatározó jelenlétére utalnak, az összes jogerősen lezárt katonai bűncselekmény statisztikai tendenciájának meghatározásában betöltött dominanciáját a 2. számú ábra szemlélteti.

A 2. számú ábra adatai alapján összefüggés mutatható ki a szolgálatban kötelességszegés miatt jogerősen elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások, valamint az összes katonai büntetőeljárás statisztikai adatsorának évenkénti változása között.

Az értékelt időszak első három évének kivételével a két adatsor együtt változik, előfordulási gyakoriságuk egybevág. Tekintettel a statisztikai adatok alapján felrajzolt adatsor egybevágó dinamikai vonalára, valamint arra,

2. számú ábra
**Elmarasztalással lezárt összes katonai bűncselekmény,
 valamint a szolgálatban kötelességzegés számának változása (2004–2013; fő)**

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

hogy a szolgálatban kötelességzegés az összes katonai elmarasztalás jelentős részét teszi ki (72,20 százalék), kijelenthető, hogy az értékelt tíz évben alapvetően ezek konkrét bűncselekmény-előfordulási gyakorisága határozza meg a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett, és jogerős elmarasztalással záruló katonai bűncselekmények tendenciáját.

Tekintettel a szolgálatban kötelességzegés domináns jelenlétére, e bűncselekmény kapcsán külön elemzést is végeztem. A 2013-ban jogerősen elmarasztaltakat a cselekmény elkövetésekor betöltött tényleges szolgálati idő szerint vizsgáltam meg (5. számú táblázat). Azért csak az utolsó értékelt év adatainak vonatkozásában végeztem ezt az értékelést, mert az ORFK fegyelmi osztályon 2013. január 1-jétől üzemeltetett elektronikus statisztikai rendszerben ez az adatállomány már külön is kigyűjthető.

Az adatok azt mutatják, hogy a szolgálatban kötelességzegést az összes elkövető közül nem a legkevesebb tényleges szolgálati idejű csoportba tartozók követték el legnagyobb arányban. Ez álláspontom szerint arra utal, hogy az e bűncselekmény elkövetőjénél nem a szakmai tapasztalat hiánya a lényeges. Véleményem szerint ezt az is igazolja, hogy kevesebb a maximum öt év szolgálati idejű elkövető, mint a hat és tíz év szolgálati időt maga mögött tudó.

A 21 és 25 év közötti tényleges jogviszonnyal bíró elkövetők kedvező aránya elsősorban az összlétszám alacsony megoszlásukból adódik. Mivel a domináns csoport nem a legtapasztalatlanabb állomány, az adatok utalhatnak a már említett parancsnoki ellenőrző tevékenység hatékonyságára.

Ki kell emelni, hogy az értékelés kizárólag az adott évben jogerősen elmarasztalt 126 személy egymáshoz viszonyított arányát vizsgálta, a megállapítások nem alkalmazhatók a rendőrség teljes személyi állományára.

5. számú táblázat
A szolgálatban kötelességzegés elkövetése miatt
jogerősen elmarasztaltak elkövetéskori szolgálati idő szerinti megoszlása (2013)

Elkövetéskori szolgálati idő	Elkövetők száma (fő)	Összes elkövetőhöz viszonyított arány
0–5	29	23,1
6–10	34	26,9
11–15	42	33,3
16–20	15	11,9
21–25	6	4,8
26–30	–	–
31–35	–	–
36 felett	–	–
	összes: 126	összes: 100

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette:
Kardos Sándor István

A katonai bűncselekményekben nem kizárólag ügyészi, katonai szervek alkalmazhatnak elmarasztalást, a katonai büntetőeljárásban ismert és alkalmazott jogintézmény a bűncselekmények fegyelmi jogkörben történő elbírálása, amelyet a *Be. 485/A §-a* szabályoz³. Alkalmazási lehetőségét az teremti meg, hogy a nyomozó ügyész – mérlegelési jogkörében eljárva – kizárólag katonai vétség esetében értékelheti úgy az adott magatartást, hogy tekintettel a cselekmény tárgyi súlyára, jellegére, illetve az elkövetési körülményeire, annak elbírálása fegyelmi eljárásban is megtörténhet.

Ez esetben a szolgálati rend és fegyelem fenntartása fenyítés alkalmazásával is elérhető. Büntetési alakzatú elkövetés esetében az eljárás nem alkalmazható.

A katonai büntetőeljárás fegyelmi jogkörbe történő visszaadását a fegyelmi jogkör gyakorlója is kezdeményezheti. A tanulmányban felhasznált statisztika a tekintetben nem tartalmaz adatot, hogy a fegyelmi jogkörbe történő visszautalás kinek a kezdeményezésére történt. Az ügyész a nyomozás megszüntetése, vagy a feljelentés elutasítása mellett a nyomozási iratokat – fő szabály szerint – az állományilletékes parancsnoknak megküldi, aki a fegyelmi eljárás szabályai szerinti eljárásban bírálja el a cselekményt, és az ott meghatározott fegyelmi fenyítéseket szab ki.

A katonai büntetőeljárás megindításakor, vagyis az iratok ügyészi szervezethez történő megküldésével egyidejűleg a fegyelmi szabályzat 37. § (1) be-

³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.).

kezdése alapján⁴ a nyomozás tárgyául szolgáló cselekmény kapcsán indult fegyelmi eljárást minden esetben fel kell függeszteni az ügyész döntéséig.

Az eljárás fegyelmi jogkörbe történő visszaadásakor ezt a felfüggesztett fegyelmi eljárást kell folytatni, és annak keretében kell elbírálni a katonai bűncselekményt. A fegyelmi eljárás a jogerős lezárásig ügyészi felügyelet alatt folyik. Ha az ügyész a nyomozást nem adja vissza parancsnoki hatáskörbe, akkor a korábban felfüggesztett fegyelmi eljárást – fő szabály szerint – a büntetőeljárás jogerős lezárása után kell lefolytatni.

Az ügyészi, bírói szervek által jogerősen elmarasztalással lezárt bírósági eljárásokon kívül a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai bűncselekmények statisztikai adatait is elemzem, bemutattva, hogy az értékelt időszakban az ügyészi szervek milyen számban éltek a vázolt jogintézmény lehetőségével (6. számú táblázat).

A táblázat országos szinten mutatja a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások számát és arányát az ügyészi, bírói elmarasztalással lezárt katonai bűncselekményekhez viszonyítva. A nyomozó hatóságok, illetve a rendőri szervek szerinti megoszlás a statisztikai adatokban nem sze-

6. számú táblázat
**Elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárások,
 valamint a fegyelmi jogkörbe visszaadott nyomozások száma
 és egymáshoz viszonyított aránya (2004–2013)**

	Ügyészi, bírói szervek által elbírált katonai bűncselekményt elkövetők (fő)	Fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek (fő)	A fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek aránya az ügyészi, bírói szervek által elbírált katonai bűncselekményekhez (%)
2004	150	17	11,33
2005	168	13	7,73
2006	147	9	6,12
2007	140	9	6,11
2008	169	17	10,05
2009	250	54	21,60
2010	203	86	42,36
2011	170	74	43,42
2012	155	86	55,48
2013	175	91	52,00

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a fegyelmi jogkörbe visszaadott esetek száma nem része az ügyészi, bírói szervek által lezárt esetek számának, az külön adatsort alkot

⁴ A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai Fegyelmi Szabályzatáról kiadott 11/2006. (III. 14.) BM rendelet.

reper. A katonai büntetőeljárást folytató nyomozó szervek külön értékelése nélkül is megállapítható, hogy a katonai büntetőeljárások egyre nagyobb számban és arányban kerülnek vissza fegyelmi jogkörbe.

Az ügyek visszaadásának kiemelkedő aránya alátámasztja azt a korábban leírt tényt, hogy a katonai bűncselekmények jelentős részének csekély a tárgyi súlya, vagy jellegük, illetve elkövetésük összkörülményei nem teszik jelentős súlyúvá a normaszegést. Éppen ezek a körülmények alapozzák meg azt, hogy az ügyek fegyelmi jogkörbe kerüljenek. Vagyis az ügyészi szerv megítélése szerint is elegendő mértékű elmarasztalást hoz a fegyelmi eljárásban alkalmazott szankció mint alacsonyabb szintű jogi aktus.

Az adatok alapján az értékelt időszakban a fegyelmi jogkörbe visszaadott ügyek száma, valamint az ügyészi, bírói szervek által lezárt ügyszámhoz viszonyított aránya is folyamatosan emelkedett. Az első értékelt évben a visszaadott ügyek száma alig több mint tizedannyi volt, mint a nem visszaadottaké, az utolsó két évben pedig már ötven százalék felett volt (2004: 11,33; 2012: 55,48; 2013: 52 százalék).

Természetesen valamennyi, még a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai bűncselekmény is elítélendő rendőri magatartás, a tanulmányban ezt nem kérdőjelezem meg, csupán azt állítom, hogy a fegyelmi jogkörbe visszaadás igazolja azt a korábban vázolt tényt, hogy a katonai bűncselekmények jelentős része olyan jellegű cselekmény miatt indult, amelynek a megítélése nem „követeli meg” a bírósági eljárásban történő szankcionálást.

Erre tekintettel a katonai bűncselekmények esetében a jogerős elmarasztalások statisztikai adatainak önálló értékelése nem utal egyértelműen a rendőri állomány rossz, illetve – a számok emelkedő tendenciájának értékelésével – az állomány romló erkölcsi-fegyelmi helyzetére. A köztörvényes bűncselekmények esetében nem létezik a fegyelmi-munkáltatói jogkörbe történő ügyvisszaadás jogintézménye, valamennyi eljárást ügyészi vagy nyomozó szerv zár le.

A 7. számú táblázat azt mutatja meg, milyen mértékben módosul a kétféle (köztörvényes és katonai) bűncselekmény egymáshoz viszonyított aránya, ha a fegyelmi jogkörbe visszaadott, csekélyebb tárgyi súlyú katonai bűncselekmények számát is együtt értékeljük az ügyészi, bírói szervek által jogerősen lezárt eljárásokkal.

A táblázat adatai alapján kijelenthető, hogy a katonai bűncselekmények összesített számához hozzáadva a fegyelmi jogkörbe visszaadott eljárások számát, a köztörvényes bűncselekményekhez viszonyított arányukban minden esetben emelkedés következett be. Ezen arányváltozás mértéke az érté-

7. számú táblázat

**Elmarasztalással lezárt büntetőeljárások, valamint változások
a fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai büntetőeljárások figyelembevételével (2004–2013)**

	Ügyészség, bíróság által lezárt köztörvényes/katonai bűncselekmény elkövetői (fő)	Adatok aránya (%)	Köztörvényes/katonai bűncselekmények a fegyelmi jogkörbe visszaadott eljárások számával megnövelve (fő)	Adatok aránya (%)
2004	232/150	64,65	232/167	71,98
2005	191/168	87,95	191/181	94,76
2006	162/147	90,74	162/156	96,29
2007	110/140	127,27	110/149	135,45
2008	137/169	123,35	137/186	135,76
2009	144/250	173,61	144/304	211,11
2010	128/203	158,59	128/289	225,78
2011	153/170	111,11	153/244	159,47
2012	102/155	151,96	102/241	236,27
2013	102/175	171,56	102/266	260,78

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai. Készítette: Kardos Sándor István

kelt időszak utolsó öt évében mondható a legjelentősebbnek, mivel a nyomozó szervek folyamatosan és egyre nagyobb mértékben élnek a fegyelmi jogkörbe történő eljárás-visszaadás lehetőségével.

A katonai büntetőeljárások fegyelmi jogkörbe történő visszaadásának évenkénti emelkedésével a statisztikai adatok esetszám-növekedést mutatnak, de ez mind a munkáltató, mind a munkavállaló szemszögéből előnyös. Mivel a jogsértés kapcsán fegyelmi fenyítés kiszabására nyílik lehetőség, ezért jobban érvényesíthető a fegyelmi jogkör gyakorlójának szankcionálási lehetősége.

A jogintézmény az elkövető szempontjából is kedvezőbb eljárási helyzetet teremt, mint az ügyészi vagy bírósági döntés esetében. Annak ellenére ugyanis, hogy a fegyelmi jogkörbe visszautalt katonai büntetőeljárásokban – az ügyészi szervek szakmai elvárásának megfelelően – az esetek döntő többségében pénzbírság fenyítés kiszabására kerül sor, ennek mértéke lényegesen kisebb, mint a katonai bíróság által alkalmazott pénzbüntetéseké.

A katonai büntetőeljárások fegyelmi jogkörbe történő visszaadásának emelkedése – figyelemmel a fegyelmi eljárás harmincnapos eljárási határidejére – az ügyek lényegesen gyorsabb, rövidebb időn belüli lezárásához vezet, mintha az büntetőeljárás keretében történe meg. Álláspontom szerint ez a tény önmagában is az eljárások gyors lezárásához fűződő érdek, továbbá a

szankció mielőbbi érvényesülése révén visszahat az állomány általános erkölcsi-fegyelmi állapotára.

A statisztikai adatok arra vonatkozóan nem tartalmaznak adatot, hogy a fegyelmi jogkörbe visszadott eljárások mely bűncselekmények elkövetése miatt indultak. A gyakorlati tapasztalatok alapján viszont kijelenthető, hogy kisebb tárgyi súlyú és egyértelműen bizonyítható esetekben éltek az ügyészi szervek ezzel a lehetőséggel. A leggyakoribbak a következők voltak: a szolgálatra nem megfelelő állapotban történő megjelenés; a szolgálatban történő elalvás; a szolgálati hely engedély nélküli elhagyása; meghatározott járőrútvonalától történő eltérés.

A felsoroltak kapcsán minden esetben szolgálatban kötelességszegés vétség miatt indult büntetőeljárás. Ez alapján tapasztalatból is kijelenthető, hogy a fegyelmi jogkörbe visszautalt eljárások között – „egybevégyva” az ügyészi, bíró elmarasztalások gyakorlatával – szintén a leggyakoribb cselekmény a szolgálatban kötelességszegés volt. Ez a megállapítás alátámasztja az értékelt időszakban a rendőrök által elkövetett, és jogerősen lezárt katonai bűncselekmények terén a szolgálatban kötelességszegés dominanciáját.

A téma vizsgálatakor a jogerősen elmarasztalással lezárt, rendőrök által elkövetett bűncselekményekről az ORFK fegyelmi osztály által összeállított statisztikai adatokat a Legfőbb Ügyészség statisztikai adataival⁵ vettem össze (8. számú táblázat).

8. számú táblázat
Rendőrök által elkövetett bűncselekmények (2008–2012; fő)

Értékelt évek	ORFK	Legfőbb Ügyészség
	adatai	
2008	306	306
2009	394	394
2010	331	331
2011	323	323
2012	257	257

Forrás: ORFK fegyelmi osztály statisztikai adatai.

Készítette: Kardos Sándor István.

Megjegyzés: a tanulmány készítésekor még nem álltak rendelkezésre a 2013-as ügyészségi adatok

⁵ Bűnelkövető rendőrök és az általuk elkövetett bűncselekmények 2008–2012. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, Budapest, 2013

A táblázat a katonai bűncselekményeket nem tartalmazza külön, az összes elkövető számát tünteti fel. Az adatok alapján elsődlegesen megállapítható, hogy az ügyészi és rendőrségi statisztikai adatok között minden esetben jelentős számszaki eltérés mutatkozik, az ügyészi adatok mindig magasabb értéket mutatnak.

A számok közötti eltérés oka a két adatbázis eltérő elveken alapuló összeállítására. A rendőri fegyelmi statisztikában kizárólag az adott évben elmarasztalással lezárt azon büntetőügyek adatai szerepelnek, amelyekben a jogerős elítélés időpontjában még fennállt az illető rendőr szolgálati jogviszonya. Az ügyészi statisztika viszont az elkövetéskor rendőri jogviszonyban lévő elkövetőkkel számol, az ügyészi statisztikában ily módon nem jelennek meg azok a büntetőügyek, amikor bármely ok miatt (lemondás, közös megegyezés) az elkövető szolgálati jogviszonya megszűnt még a büntetőeljárás jogerős lezárása előtt. A rendőrségi statisztika kizárólag az elmarasztaláskor is állományban lévők esetében, személyhez kötötten vezet az elkövetőket feltüntető statisztikai adatsort.

A leírtak alapján kijelenthető, hogy a két statisztikai rendszer adatbázisában mutatkozó eltérés nem hiányosság vagy számolási hiba következménye, hanem ugyanazon elkövetési magatartások eltérő adatkezeléséből adódik. Figyelemmel viszont a két adatbázis összeállításának lényegi különbségeire, a két statisztikai adatsor jelen tanulmány vizsgálati szempontjai szerint nem alkalmas az összevetésre.

A rendőri és az ügyészi statisztikai adatok tendenciái alapján kijelenthető, hogy a két adatsor változási mértéke is eltérő, csupán a két utolsó közös évben (2011-ben és 2012-ben) figyelhető meg mindkét kimutatásban azonos tendencia. Ezekben az években az adatok csökkenése tapasztalható, egyébként azonos változási irányok nem mutatkoznak.

Álláspontom szerint az elmarasztalással lezárt rendőrségi statisztikai adatok önmagukban – egyéb statisztikáktól függetlenül – is alkalmasak az állomány katonai bűncselekményekkel kapcsolatos erkölcsi helyzetének értékelésére, mivel a statisztika valamennyi értékelt évben azonos elvek alapján és ugyanazon szisztémával készült.

Ismereteim szerint az ORFK fegyelmi osztály által vezetett statisztikai adatsorral megegyező módon készült kimutatás a tárgykörben nem áll rendelkezésre. Mivel az ORFK által regisztrált statisztikai adatoknak az ügyészi statisztikai elveknek megfelelő átalakítása, konvertálása nem megoldható, így a jelen tanulmányban felhasznált statisztikai adatsornak „külső” adattállománnyal történő reális összevetése nem végezhető el.

Következtetések, javaslatok

A rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett, a büntető törvénykönyvben külön nevesített katonai bűncselekmények statisztikai adatai – figyelemmel az elkövetés körülményeire, annak a szolgálati helyhez való szoros kapcsolatára, valamint a közvetlen parancsnoki észlelés tényére – objektív adathalmazt kínálnak az állomány erkölcsi-fegyelmi helyzetének értékelésére.

A köztörvényes bűncselekmények csökkenésével ellentétben a vizsgált tíz év viszonylatában a katonai bűncselekmények száma növekedett, ennek mértéke az utolsó négy évben jelentős. Ez a tény önmagában nem igazolja, hogy romlott volna a rendőri állomány erkölcsi-fegyelmi helyzete.

A rendőrség „külső”, állampolgárok általi megítélése pedig elsősorban a nagyobb publicitást kapó köztörvényes bűncselekmények alapján alakul ki. A köztörvényes bűncselekmények száma viszont az értékelt időszakban olyan mértékben csökkent, hogy ez a tény a számszaki emelkedést mutató katonai bűncselekményekkel együtt az összes elmarasztalással lezárt büntetőeljárás adatainak csökkenését idézte elő.

Az értékelt időszakban a katonai bűncselekmények nagyobb arányú bizonyítottságát igazolja az a tény, hogy azokban kisebb arányban zárulnak a büntetőeljárások felmentéssel, mint a köztörvényes bűncselekmények esetében. A nagyobb arányú bizonyítottság arra vezethető vissza, hogy a katonai nyomozásoknál a bizonyítékok, valamint az észlelő tanúk a szolgálati helyen rendelkezésre állnak, ezért e magatartások eljárásbeli bizonyítása kevésbé összetett feladat.

A statisztikai adatokat összevetve a rendőrség évenkénti aktuális létszámviszonyaival kijelenthető, hogy a rendőrség hivatásos állománya esetében a létszám változása a köztörvényes és a katonai bűncselekmények elkövetése kapcsán alkalmazott jogerős elmarasztalások százalékos változására nem volt érdemi hatással.

Az elmarasztalással lezárult katonai bűncselekmények között legnagyobb arányban és számban – évenkénti bontásban, valamint a teljes vizsgált időszak vonatkozásában is – a szolgálatban kötelességzegés jelentkezett. A statisztikai adatok alapján ezen elkövetési magatartás változási üteme határozta meg az összes katonai bűncselekmény változási ütemét. Ezt a normaszegő magatartást legnagyobb arányban a tizenegy és tizenöt év közötti tényleges szolgálati jogviszonyt maguk mögött tudó hivatásosok követték el.

A katonai büntetőeljárások során az ügyészi szervek az értékelt időszakban folyamatosan növekvő számban éltek a fegyelmi jogkörbe visszaadás lehetőségével, ennek száma az utolsó értékelt öt évben jelentős mértékben emelkedett.

A katonai bűncselekmények fegyelmi jogkörbe történő visszaautalása igazolja, hogy e magatartások jelentős része egyszerű ténybeli megítélésű, valamint a cselekmények a szolgálatra nem jártak jelentős hátránnyal, továbbá a szolgálati rend és fegyelem fenntartása fegyelmi fenyítés alkalmazása révén is fenntartható volt. Tapasztalatom szerint a visszaautalt eljárások között is a szolgálatban kötelességesség dominált.

A fegyelmi jogkörbe visszaadott katonai nyomozások jogintézménye mind a munkáltató, mind a munkavállaló – vagyis a normaszegést elkövető rendőr – szempontjából is eljárásjogi előnyökkel jár, valamint a fegyelmi eljárás keretében jobban érvényesülnek az eljárások gyors lezárásához fűződő munkáltatói érdekek.

A rendőrök elleni nyomozásokat folytató ügyészi szervek által összeállított statisztikai adatok más elvek alapján készülnek, mint a rendőrség által – a munkáltatói szempontok figyelembevételével – összeállított statisztika, ezért azok vizsgálati szempontból nem összevethetők. Az ORFK fegyelmi osztály által a jogerős elmarasztalással lezárt katonai büntetőeljárásokról évenként azonos elvek és módszerek alapján összeállított adatok önmagukban is alkalmasak a tárgykörben reális értékelésre, megalapozott kutatás lefolytatására.